

– *knjižni paketi* za razstavljanje po vsej Avstriji. Doslej je bilo postavljenih kakih 200 potujočih zbir;

– *centralni katalog pregledov*. Urejen po abecedi avtorjev vsebuje bibliografske podatke za okoli 32.000 knjig za otroke, objavljenih v Avstriji od leta 1949, in za dela, ki so izšla v vseh nemško govorečih deželah od leta 1961;

– *loterija* z možnostjo dragocenih nagrad, naprodaj po vsej Avstriji. Celo ten izkupiček namenjen sodelujočim šolam v obliki knjižnih kuponov;

– *nagradni sistem*, po katerem so kvalitetne knjige darovane šoli in razrednim knjižnicam. Knjižne donacije znašajo do danes 90 milijonov avstrijskih šilingov.

prevedla Breda Mahkota

Riitta Kuivaslaki KNJIŽEVNOST ZA OTROKE NA FINSKEM

Finska ima danes približno pet milijonov prebivalcev; otrok do 14. leta starosti je skoraj milijon.

Založniške statistike za leto 1989 govorijo o 755 izdanih naslovov za otroke in mladino. 276 naslovov teh knjig je finskih, 473 pa je prevodov. Za odrasle je bilo vsega skupaj izdanih 859 naslovov. Primerjava teh statističnih podatkov kaže, da so Finci zares dobri bralci.

Večina prevodov je iz angleščine, fantazijske pripovedi iz Velike Britanije, realistična mladinska proza iz Združenih držav Amerike. Večina prevedenih stripov prihaja iz francosko govorečih dežel.

Na Finskem skrbijo različni mehanizmi za podporo pisanju, izdajanju in širjenju knjig za otroke in mladino. Vlada se vključuje s posebnimi sistemi podpore knjižnicam in ustvarjalcem, svoje programe pa imajo tudi posamezne pokrajine in občine.

Najpomembnejše nagrade za pisce knjig za otroke so *Nacionalne nagrade za književnost*, *Državne nagrade za otroško kulturo*, *Topeliusova nagrada*, *Nagrada Rudolf Koivu* (za ilustratorje) in *Medalja Anni Swan*.

Zgodovina in pionirji

Prvo finsko knjigo, *Abecednik* (1543), je izdal verski reformator Mikael Agricola. Obenem je bila to tudi prva finska knjiga za otroke. V naslednjih 300 letih je izšla v celoti 101 knjiga za otroke, bodisi v finščini ali v švedščini. Večina od njih je bila bolj pedagoško orientiranih kot umetniško motiviranih.

Domača književnost za otroke v modernem smislu je bila produkt romantike, iz katere se je na Finskem napajala celotna narodna kultura in književnost. Rastoče zanimanje za finsko folkloro in njeno proučevanje je imelo za posledico izid narodnega epa *Kalevala* (1835) in temeljne zbirke finske ljudske lirike *Kanteletar* (1840) Elias Lönnrota (1802–84). V *Kanteletar* je Lönnrot vključil tudi posebno poglavje poezije za mladino.

Prvo zbirko finskih ljudskih pravljic je objavil *Eero Salmelainen* (1830–67). Njegova izdaja *Suomen kansan satuja ja tarinoita* (Pravljice in povesti finskega ljudstva 1852–66) je bila poglobitna vzpodbuda domači književnosti za otroke na Finskem.

Prva izvorna finska slikanica je v črno-beli tehniki izšla leta 1875. Leta 1882 ji je

sledila prva barvna slikanica. *Kuvia Suomen lasten elämästä* (Slike iz življenja finskih otrok), delo istega umetnika (R. W. Akerblom).

Najuglednejša domača osebnost v književnosti za otroke v tem času je bil *Zacharias Topelius* (1818–98), učenjak, časnikar in pisatelj, čigar obsežno delo, pisano v švedščini, a kmalu prevedeno v finščino, so prebirali po vsej Skandinaviji. Večina njegovih spisov za otroke je prvotno izšla v *EOS* (1854–66), prvem otroškem časopisu na Finskem, najboljše pesmi, zgodbe in igre za otroke pa so bile kasneje zbrane v *Läsning för barn* (Branje za otroke; 8 zv., 1865–96).

»Topelijanski« duh, prežet v duhu romantike z domoljubnimi in religioznimi podtoni, je prevladoval v finski književnosti za otroke še daleč v dvajseto stoletje. Tradiciji se je uprla znamenita pisateljica *Anni Swan* (1875–1958), ki je kot pripovednica začela s simboličnimi pravljicami, a se kmalu preusmerila k realističnemu slogu. Njeno leposlovje, posebno romani za mladino, je brano še danes, na primer *Iris Rukka* (1916), zgodba tipa Pepelka, ki je doživela že 17 izdaj.

Prihod moderne

Nonsense poezije finska književnost za otroke dolgo sploh ni poznala, čeprav lahko od leta 1920 dalje zasledimo nekaj znakov te zvrsti v delih švedsko pišočih mladinskih pisateljev. Moderne evropske vplive, posebno ekspresionistične, opazimo v priljubljenih pravljicah *Raula Roine* (1907–60). K njihovi priljubljenosti so veliko prispevale čudovite slike Rudolfa Koivuja, ki je skupaj z Martto Wendelin profesionaliziral finsko knjižno ilustracijo. *Jalmari Finne* (1874–1938) je pisal burleskne zgodbe o družini Kiljunen (1914–25), čeprav je na splošno do konca 2. svetovne vojne vladal v finski književnosti za otroke močan smisel za lepo vedenje in poslušnost.

Preobrat k modernemu se je začel s prevodom prve od knjig o Piki Nogavički v finščino leta 1946. Sodobniki Pike so slavni Mumini, domači poizkus v fantazijskem žanru z duhovitimi ilustracijami same avtorice *Tove Jansson* (1914). Čeprav napisane v švedskem jeziku, veljajo *knjige o Muminih* (1945–80) s svojimi samotnimi, plašnimi liki po svojem izvoru za tipično finske. V tesnem sorodstvu z anglosaško tradicijo fantazijskega pripovedništva so tudi odraz avtoričine moderne eksistencialistične filozofije.

Začetnica modernizma v finski liriki za otroke je *Kirsi Kunnas* (1924), ki z mojstrskim obvladovanjem pesniških oblik prevaja angleško otroško poezijo, izdala pa je tudi lastno zbirko nonsense poezije v *Tiitiäisen satupuu* (Čudežno drevo, 1956). Knjigo je odlično ilustrirala Maija Karma, ena od najboljših povojnih finskih ilustratork.

V povojnih romanih za mlade se je žarišče premaknilo od pustolovščine k notranjemu doživljanju junakov, njihovim občutkom in bolečinam. Od 60. let dalje so se pisatelji začeli lotevati družbenih in celo političnih problemov. Mnogo starih tabujev je bilo odpravljenih: spolnost, splav, alkoholizem, duševna bolezen in smrt – to so postale zdaj legitimne teme. Novi tip junakinj in junakov, med katerimi je tudi lik plašnega in čustvenega dečka, je razvila nova generacija pisateljev (*Merja Otava, Asko Martinheimo, Uolevi Nojonen, Anna-Liisa Haakana*).

Pomembni novi pisatelji so se pojavili tudi na področju fantazijske pripovedi (*Kaarina Helakisa, Hannu Mäkelä, Leene Krohn, Jukka Parkkinen*). Njihove pravljичne zgodbe vsebujejo filozofska razmišljanja, družbeno kritiko in predvsem humor, ki ga je vse prevečkrat primanjkovalo v finskem leposlovju za mladino.

Skupaj z *Irmeli Sandman-Lilius* (1936) in *Bo Carpelan* (1926), ki pišeta v

švedščini, je mednarodno znan tudi *Mauri Kunnas* (1950). Kot avtor slikanic uporablja tehniko stripa, ki opisuje pretekla in sedanja junaštva Fincev s šegavimi živalskimi liki.

Multinacionalni stripi so seveda našli pot tudi na Finsko, ki si je celo pridobila naziv »objubljena dežela Donalda Ducka«; z izjemo nekaj rockovskih in najstniških revij (kot *Suosikki*) si večina časopisov za mladino ni uspela pridobiti večjega števila bralcev.

Književnost za otroke danes

Danes ima Finska cvetoče založništvo s širokim razponom različnih knjižnih zvrsti, ki se potegujejo za pozornost uporabnikov. V 70. letih je bilo veliko zaskrbljenosti za prihodnost fantazijske pripovedi in pravljice. 80. leta so bila priča vzponu kvalitetne slikanice ter poezije v finski književnosti za otroke. V istem času se nadaljuje nezmanjšano

zanimanje in zahteve javnosti po ljudski tradiciji in finski zgodovini. Prioritetno področje predstavlja lahko dostopno gradivo za otroke z učnimi težavami. Vendar se je med vsemi temi kategorijami morda najbolj uveljavila slikanica, ki vzbuja pozornost in hvalo z mnogih strani.

Finski pisatelji in ilustratorji za otroke so prejeli številne nagrade v tujini: *Tove Jansson* (1966 za celotno delo in knjige o Muminih); *Hannu Taina* (Grand Prix BIB 1987 za *Herra Kuningas/Gospod kralj*); *Kristiina Louhi* (Bronasta medalja Ezre Keatsa 1988 za slikanice o Aino); *Kaarina Kaila* (Zlato jabolko BIB 1983 za ilustracije *Male morske dekllice* H. Ch. Andersena – in drugih pravljic). Največ prevodov v tuje jezike imajo: Tove Jansson, Zacharias Topelius, Mauri Kunnas in Irmelin Sandman-Lilius.

prev. Breda Mahkota

(Maria José Sottomayor) ILUSTRACIJE V PORTUGALSKIH KNJIGAH ZA OTROKE

Maria José Sottomayor je umetnica zgodovinarica in profesorica mladinske književnosti. Kot strokovnjakinja za mladinsko ilustracijo se loteva pregleda in analize razvoja portugalske ilustracije v knjigah za otroke in mladino. Dogajanje na tem področju od njegovih začetkov podaja v luči političnih in kulturnih razmer ter umetnostnih tokov v svoji deželi in prikaže, kako so se ti odražali v knjigah za otroke.

Na začetku opozori na dejstvo, da na Portugalskem posvečajo na področju knjig za otroke veliko več pozornosti besedilu kot ilustraciji. Poudarjajo pomen pripovedovanja zgodb in sezna-

njanja s poezijo in se tudi strokovno več ukvarjajo z besedilom, medtem ko na likovnem področju praktično ni virov, študij in analiz in kot avtorica prizadeto ugotavlja, tudi ne kataloga portugalskih ilustratorjev.

Avtorica ilustratorjev ne izbira po mnogoštevilnosti objavljenih del, temveč rahločutno upošteva redke vrline, značilne za dobre ilustratorje. Mednje šteje inovativnost, smisel za iskanje, razgrinjanje predlogov, kako vzpostaviti dialog med besedilom in sliko, in še več, sposobnost, upreti se skušnjavi, da bi otroka podcenjevali in ne obravnavali dovolj resno.